

WOJEWÓDZKI URZĄD PRACY
W KIELCACH

MIGRACJE POWROTNE

RAPORT Z BADANIA
MIESZKAŃCÓW WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO
POWRACAJĄCYCH Z EMIGRACJI ZAROBKOWEJ
W 2013 ROKU

KIELCE 2014

Spis treści

<i>Wstęp</i>	3
<i>Cel i metodologia badania</i>	5
<i>Wyniki badania</i>	6
I Cechy badanej populacji	6
II Cel i kierunek emigracji	12
III Ocena pobytu na emigracji i dalsze plany respondentów	21
<i>Podsumowanie</i>	34
<i>Wzór kwestionariusza użytego w badaniu</i>	39

Wstęp

Współczesne migracje zagraniczne Polaków, pomimo że stanowią trwałe element rzeczywistości społeczno-ekonomicznej, są zjawiskiem trudnym do opisania w kategoriach statystycznych. Po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej przestały obowiązywać liczne ograniczenia i restrykcje w przepływie osób, co zapewniło obywatelom realizację jednej z podstawowych wolności, ale jednocześnie utrudniło śledzenie ruchów migracyjnych. Dotyczy to zwłaszcza najbardziej typowych dla Polaków migracji krótkookresowych. Problem w ocenie rozmiarów i skali migracji wynika również z trudności w odróżnieniu „zasobu” od „strumienia” migracji, co może powodować błędne sumowanie liczby migrantów sezonowych, dając w efekcie przeszacowane wyniki dotyczące rozmiarów emigracji z Polski. *

Podstawowym źródłem danych na temat skali odpływu pozostają więc szacunki prezentowane przez Główny Urząd Statystyczny na podstawie spisów powszechnych z 2002 i 2011 roku. Według „*Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011*”, w momencie jego przeprowadzania, tj. w końcu marca 2011 roku 64.060 mieszkańców województwa świętokrzyskiego mających stałe miejsce zamieszkania w Polsce, przebywało powyżej 3 miesięcy poza krajem, co oznacza, że na każde 1000 mieszkańców naszego województwa 50 osób przebywało czasowo za granicą. Dla kraju sytuacja przedstawiała się następująco: 2.017.501 obywateli przybywało powyżej 3 miesięcy za granicą, czyli średnio na każde 1000 mieszkańców Polski przypadały 52 osoby przebywające poza krajem. Od poprzedniego spisu powszechnego w 2002 roku

---

* A. Fidel, P. Kaczmarczyk: „*Migracja a polski rynek pracy*”, Zeszyty Demograficzne, nr 1, Instytut Obywatelski, Warszawa 2013, str. 113

liczba emigrantów – zarówno w kraju, jak i w naszym województwie znacząco wzrosła (w województwie o 255%, zaś w kraju o 157%), co jest oczywistym efektem stopniowego znoszenia ograniczeń w zatrudnianiu Polaków przez kolejne kraje członkowskie UE po 2004 roku oraz przejawem rosnącej mobilności Polaków.

Pojawiający się stale w debacie publicznej i medialnej temat migracji niewątpliwie skłania do bliższego przyjrzenia się tej kwestii, zwłaszcza, że wokół migracji poakcesyjnych narosło już wiele mitów i nieporozumień. O ile, jak wspomniano wyżej, precyzyjne określenie rozmiarów migracji wciąż pozostaje niemożliwe do wykonania, o tyle warto podjąć próbę przeprowadzenia charakterystyki zbiorowości posiadającej doświadczenie emigracyjne. W tym celu, w okresie od 1 lipca do 31 grudnia 2013 roku Wydział Badań i Analiz Rynku Pracy WUP w Kielcach zrealizował badanie ankietowe (łącznie 412 wywiadów) wśród osób powracających z zagranicy, które zamierzały ubiegać się o świadczenia z tytułu bezrobocia. Pozyskiwanie informacji metodą kwestionariuszową bezpośrednio od samych zainteresowanych umożliwiło nie tylko scharakteryzowanie tych osób pod względem cech społeczno-demograficznych, ale również poznanie ich subiektywnych odczuć odnośnie motywów wyjazdu, oceny pobytu na emigracji, a także ich dalszych planów zawodowych.

Cel i metodologia badania

Zgodnie z przyjętymi założeniami respondenci ankietowani byli w siedzibie Wojewódzkiego Urzędu Pracy tzw. „*metodą stolikową*” z wykorzystaniem kwestionariusza wywiadu (wzór w załączeniu) w związku z czym można uznać, że dobór próby miał charakter celowy. Ankiety dokonywał bezpośrednio pracownik Obserwatorium Rynku Pracy, co zmniejszało prawdopodobieństwo pojawienia się błędów czy nieścisłości, jakie mogłyby wystąpić w przypadku samodzielnego wypełniania kwestionariusza przez respondentów. Dodatkowo, taki sposób ankietowania pozwolił na równoległe przeprowadzanie rozmów, podczas których respondenci formułowali określone sądy i opinie związane z emigracją, które nie mogły znaleźć się w ankietach ze względu na ograniczony charakter kwestionariuszowej metody badawczej, a które przykładowo przytoczone zostały w raporcie jako najbardziej charakterystyczne dla badanej grupy.

Celem badania było uzyskanie odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

- jaki jest profil społeczno-demograficzny migrantów powrotnych pochodzących z województwa świętokrzyskiego,
- co skłoniło ich do wyjazdu, na czym polegały tzw. czynniki „*wypychające*” i „*przyciągające*”,
- jakiego rodzaju korzyści przyniósł im pobyt za granicą i jak sami oceniają swoje doświadczenie emigracyjne,
- jakie są ich plany na przyszłość i czy wiążą się one z pozostaniem w kraju czy z ponownym wyjazdem.

W oparciu o istniejące w literaturze przedmiotu definicje oraz na podstawie zebranych wyników ankiet przyjęto, że w niniejszym raporcie mianem *reemigranta* (lub zamiennie: *migranta powrotnego*) określana będzie osoba, która: jest w wieku produkcyjnym, przebywała za granicą w celach zarobkowych i wykonywała tam pracę zarobkową oraz powróciła do kraju po okresie zatrudnienia za granicą.

Wyniki badania

I. Cechy badanej populacji

Struktura migrantów powrotnych według płci i miejsca zamieszkania

Zdecydowaną większość spośród respondentów stanowili mężczyźni (61%). Licniejszą grupą byli mieszkańcy miast, obejmujący 58% badanych, wobec 42% wskazujących wieś jako miejsce zamieszkania. Struktura objętych badaniem migrantów powrotnych była więc odmienna pod względem płci oraz miejsca zamieszkania od struktury demograficznej ludności województwa świętokrzyskiego, która wskazuje na przewagę kobiet oraz mieszkańców wsi (odpowiednio: 51,1% oraz 55,1%).*

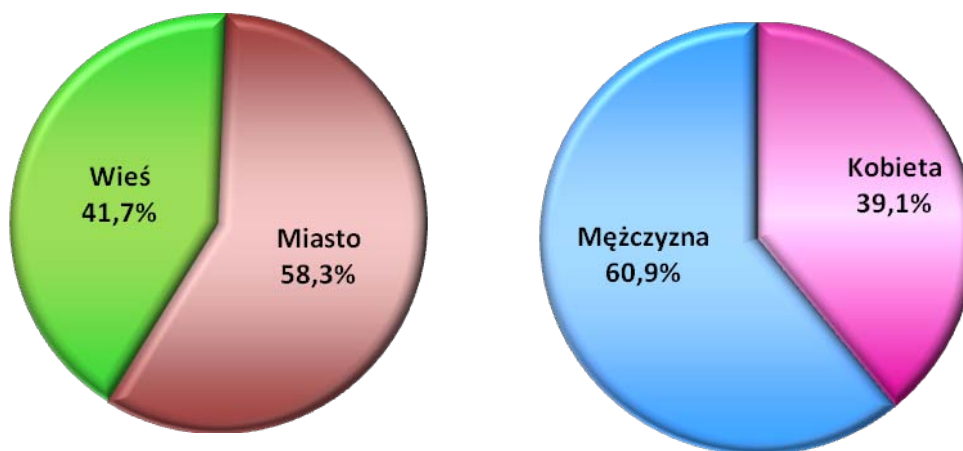
Emigrujące kobiety były lepiej wykształcone od mężczyzn, przeważały wśród wyjeżdżających z wykształceniem wyższym oraz średnim ogólnokształcącym. Częściej zatrudniane były w usługach gastronomiczno-hotelarskich, opiekuńczych i przy pracach porządkowych. Domeną ich były też migracje do krajów południowoeuropejskich.

Różnice pomiędzy emigrującymi mieszkankami i mieszkańcami województwa świętokrzyskiego uwidoczniły się zatem w nielicznych aspektach

---

* „Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie świętokrzyskim w 2012 r.” Urząd Statystyczny w Kielcach, sierpień 2013

emigracji i nie wskazywały na zasadnicze odmienności w realizowanych przez przedstawicieli obydwu płci strategiach migracyjnych.

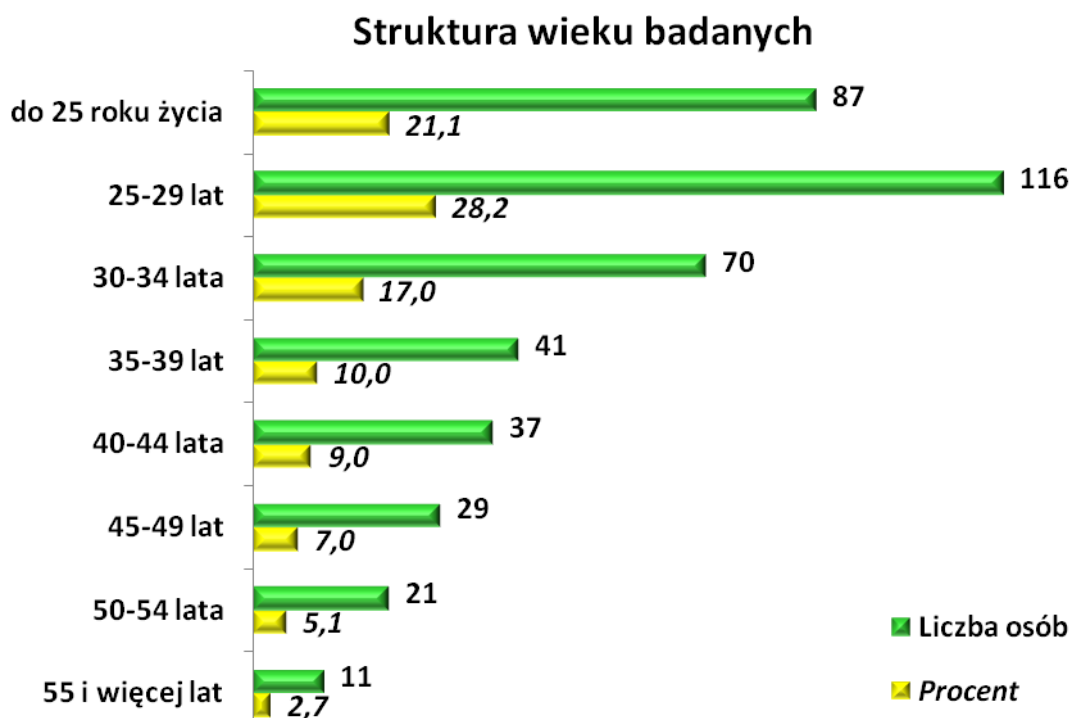

Największą mobilnością wykazali się mieszkańcy Kielc (26,5% ankietowanych) oraz mieszkańcy powiatów o największej liczbie ludności: kieleckiego (17%), ostrowieckiego (9,7%) i starachowickiego (9,5%). Pod względem geograficznym skłonność mieszkańców województwa do migracji ma więc charakter na tyle rozproszony, że nie można obserwować wprost proporcjonalnej zależności pomiędzy sytuacją na lokalnym rynku pracy (mierzoną stopą bezrobocia) a natężeniem wyjazdów zagranicznych z danego powiatu.

Struktura migrantów powrotnych według wieku

Wśród respondentów dominowały osoby młode do 34 roku życia (66,3%). Najliczniejszą grupę stanowili młodzi od 25 do 29 lat (28,2%) i poniżej 25 roku życia (21,1%), a najmniej liczną – osoby powyżej 55 roku życia – niecałe 3%. Struktura badanych wg wieku porównana ze strukturą wieku mieszkańców województwa wskazuje, że emigranci ze świętokrzyskiego są zdecydowanie młodszy niż reszta populacji. Największa ich nadreprezentacja widoczna jest w przedziale 25 – 34 lata, a licząc od 35 roku życia ich udział w kolejnych, starszych grupach wiekowych jest niższy od udziału tych grup

w populacji województwa. Potwierdza to dość oczywistą tezę o malejącej wraz z wiekiem mobilności, charakteryzującej polskie społeczeństwo.

75% spośród badanych nie posiadało nikogo na utrzymaniu (dzieci, niepracujących współmałżonków itp.), co biorąc pod uwagę relatywnie młody wiek większości ankietowanych nie jest zaskoczeniem. Wśród tych respondentów, którzy opiekowali się członkiem rodziny – prawie 60% miało jedną osobę na utrzymaniu, a ponad 30% – dwie. Niezależnie jednak od sytuacji rodzinnej respondentów wykazanej w tej części badania, dla większości z nich - rodzina pozostająca w Polsce - okazała się najsilniejszym bodźcem skłaniającym do podjęcia decyzji o powrocie. Przedstawiają to wyniki zamieszczone w dalszej części raportu.

Struktura migrantów powrotnych według wykształcenia

Największą grupę wśród badanych stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (32%), a następnie ze średnim ogólnokształcącym

(25%) i wyższym (21%). Najmniej liczna grupa to osoby z wykształceniem gimnazjalnym i niższym. W porównaniu ze strukturą ludności województwa według poziomu wykształcenia wśród migrantów powrotnych nadreprezentowane są zarówno osoby z wykształceniem wyższym, jak i zasadniczym zawodowym. Udział osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym oraz średnim i policealnym jest niższy od udziału tych grup w populacji mieszkańców województwa.

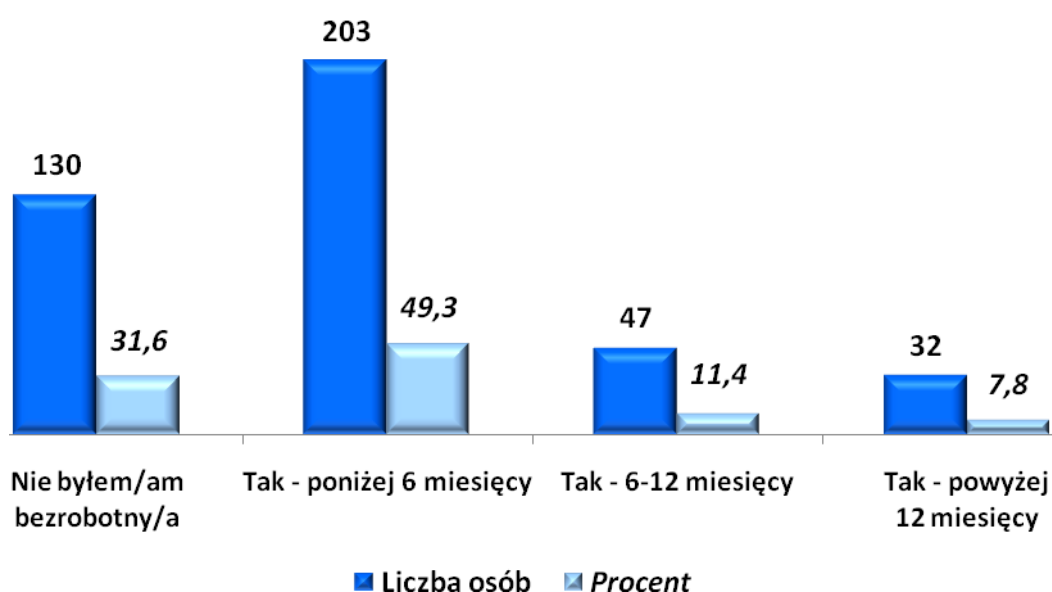
Status zawodowy reemigrantów przed wyjazdem

Prawie 70% respondentów wskazało na brak pracy bezpośrednio przed wyjazdem, dla połowy okres bezrobocia trwał krócej niż 6 miesięcy.

Tylko dla niespełna 3% badanych okres pozostawania bez zatrudnienia trwał powyżej 2 lat. W tej grupie ponad 40% osób posiadało wykształcenie zasadnicze zawodowe. W postawach tych migrantów, którzy doświadczyli stanu

bezrobocia przed wyjazdem łatwy jest więc do uchwycenia czynnik psychologiczny charakterystyczny dla całej populacji bezrobotnych. Przejawiają oni tym wyższą gotowość do podejmowania działań aktywnych, pozwalających odzyskać kontakt z rynkiem pracy, im krótszy jest ich okres pozostawania bez pracy.

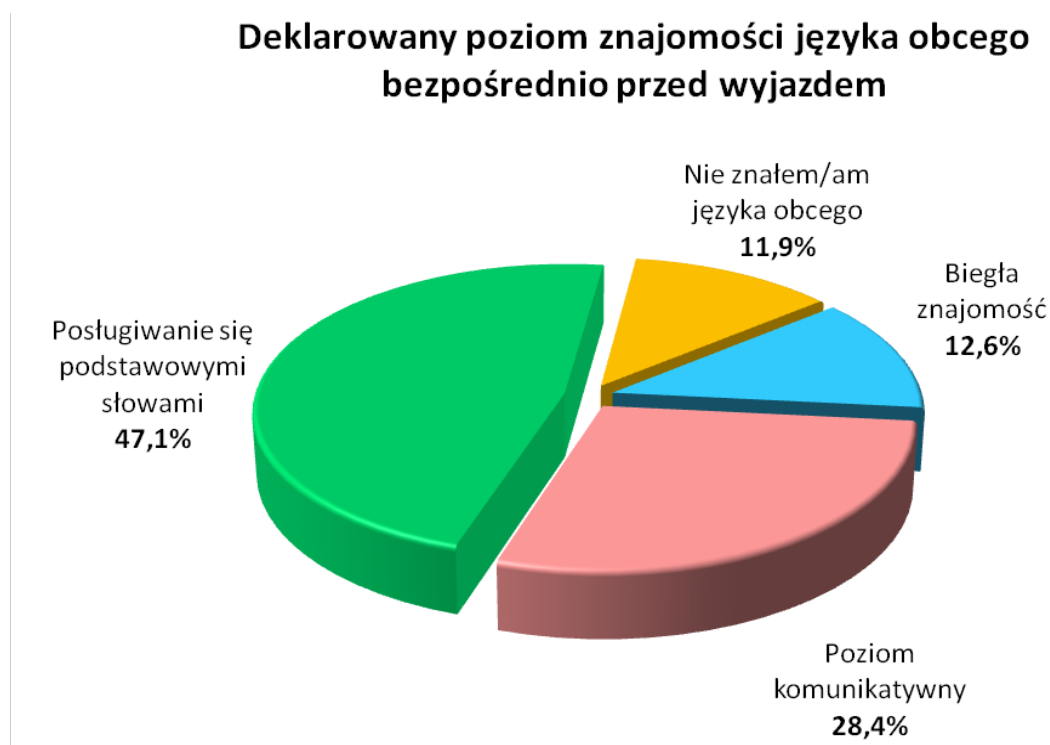
Czy bezpośrednio przed wyjazdem był/a Pan/i osobą bezrobotną?

Wykształcenie	Czy bezpośrednio przed wyjazdem za granicę był Pan/Pani osobą bezrobotną?					Ogółem
	Nie	poniżej 6 miesięcy	6-12 miesięcy	12-24 miesięcy	powyżej 24 miesięcy	
gimnazjalne i niższe	3,8%	3,9%	8,5%	0,0%	8,3%	4,4%
zasadnicze zawodowe	25,4%	36,5%	29,8%	25,0%	41,7%	31,8%
policealne i średnie zawodowe	19,2%	13,8%	23,4%	25,0%	33,3%	17,7%
średnie ogólnokształcące	25,4%	26,6%	17,0%	40,0%	8,3%	25,2%
wyższe	26,2%	19,2%	21,3%	10,0%	8,3%	20,9%
Ogółem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Kompetencje językowe reemigrantów

Połowa respondentów posługiwała się przed emigracją jedynie podstawowymi słowami w języku obcym kraju wyjazdu. Niewiele więcej niż 1/10 badanych deklaroowało biegłą znajomość języka obcego i prawie tyle samo osób w ogóle nie znało obcego języka. Rozpoznanie kompetencji językowych migrantów jest istotne dla oceny ich sytuacji na zagranicznych rynkach pracy. Deklarowany przez respondentów niski poziom znajomości języka nie mógł bowiem pozostawać bez związku z jakością prac, jakie mogli im oferować pracodawcy w krajach pobytu.

Im niższy poziom znajomości języka obcego wykazywali respondenci, tym mniej wśród nich było osób, które bezpośrednio przed wyjazdem za granicę posiadało zatrudnienie. Wśród osób z zaawansowaną znajomością języka 50% było zatrudnionych i odsetek ten malał wraz ze słabszą umiejętnością władania obcym językiem, aż do 20% wśród osób w ogóle nie znających języka obcego.

II. Cel i kierunek emigracji

Motywacje migrantów: czynniki „wypychające” i „przyciągające”

Wyniki badania nie pozostawiają wątpliwości co do tego, że wyjazdy za granicę miały charakter zarobkowy. Zachowując nadrzędny charakter tej cechy w całej badanej zbiorowości można wśród migrantów powrotnych wyodrębnić dwie kategorie:

- tych, dla których wykonywanie pracy za granicą wraz z całym dobrodziejstwem zagranicznego systemu zabezpieczeń było samoistnym celem wyjazdu,

- tych, dla których podjęcie pracy i otrzymane wynagrodzenie były sposobem na osiągnięcie innych celów, w tym - również celów edukacyjnych.

Szczegółowy rozkład odpowiedzi na pytanie o główny powód podjęcia decyzji o emigracji wskazuje, że z planem zgromadzenia środków na określony cel, chęcią rozwoju zawodowego i nauki języka wyjechało łącznie ponad 52% ankietowanych. Dla pozostałych (ponad 47%) najistotniejszym powodem wyjazdu był brak pracy w Polsce, dołączenie do rodziny (i perspektywa podjęcia pracy) oraz motyw bezpieczeństwa socjalnego oferowanego przez zagraniczne rynki pracy. Zadeklarowany jednak przez prawie 70% badanych stan bezrobocia poprzedzający wyjazd, stanowi potwierdzenie tezy, że problem z zatrudnieniem w Polsce był czynnikiem najsilniej oddziałującym na decyzje o wyjeździe. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, że wśród badanych, którzy deklarowali pozostawanie przed wyjazdem bez pracy poniżej 6 miesięcy przeważali młodzi do 25 roku życia. Oznaczać to może, że grupa ta obejmuje nie tyle osoby dotknięte negatywnym doświadczeniem bezrobocia w kraju, ale

osoby, które z racji wieku nie zdążyły jeszcze wejść na rynek pracy. W ich przypadku nie można zatem jednoznacznie stwierdzić, że najsilniejszym czynnikiem „wypychającym” z kraju był brak pracy. Większą rolę odgrywał tu motyw polegający na „wykorzystaniu możliwości wyjazdu”, który pojawiał się najczęściej w wypowiedziach najmłodszych respondentów.

„...Skończyłam akurat szkołę, zaczęłam się rozglądać i trafiła się akurat taka możliwość. Zdecydowałam się w ostatniej chwili i nie żałuję. Sporo się nauczyłam i trochę zarobiłam. I to wystarczy...”

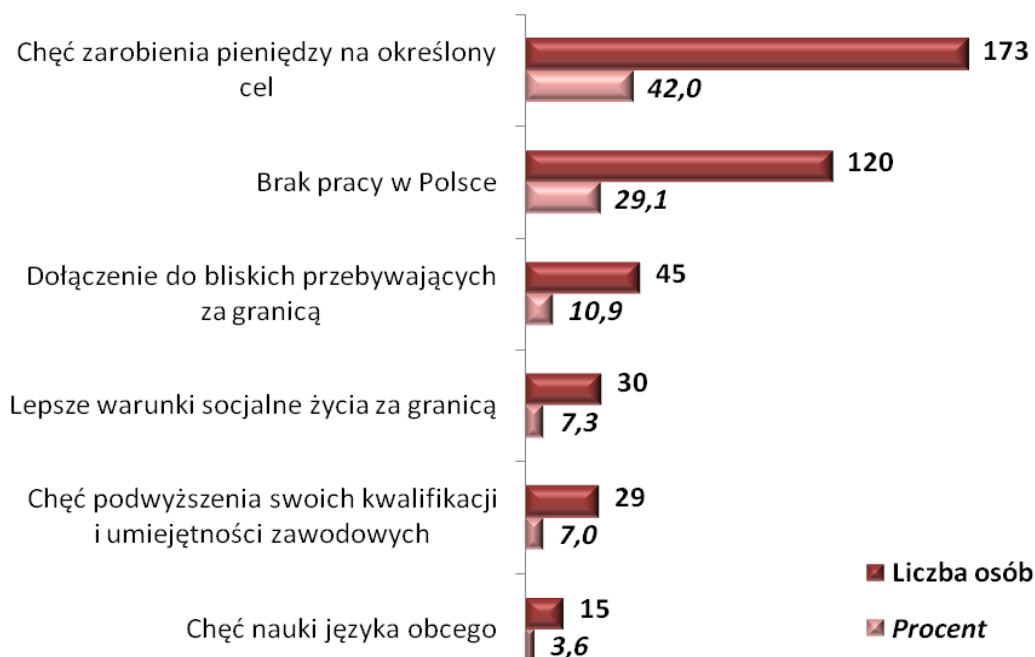
Kobieta, 22 lata, powrót z Wielkiej Brytanii

„...Gdyby nie kolega, który musiał zrezygnować z załatwionej już roboty, to bym nie pojechał, nie planowałem takiego rozwiązania. Pojechałem na jego miejsce, bo potrzebowali ludzi do pomocy na budowie. Byłem od razu po szkole, ale udało się. Praca dosyć ciężka, ale jak się uda to pojedę jeszcze raz, ale dopiero za rok albo dwa i raczej na krótko..najwyżej pół roku.

Mężczyzna, 21 lat, powrót z Holandii

Bardziej precyzyjna segmentacja badanych według motywów wyjazdu jest utrudniona ze względu na nietatwą do uchwycenia różnicę pomiędzy „powodem” a „celem” wyjazdu. Dodatkowo, w wielu przypadkach indywidualna decyzja o emigracji jest wypadkową wielu nakładających się na siebie czynników zarówno natury osobistej, jak i czynników wynikających z zewnętrznych uwarunkowań. Badanie miało jedynie wykazać co w największym stopniu zmotywowało respondentów do podjęcia decyzji o wyjeździe.

Jaki był główny powód decyzji o emigracji?

Wśród osób, dla których podstawowym celem wyjazdu było zdobycie środków finansowych aż 70% stanowili młodzi do 34 roku życia. Nauką języka obcego byli zainteresowani głównie najmłodszy ankietowani. Chęć nauki języka malała wraz z wiekiem, tak, iż respondenci po 40 roku życia w ogóle nie wyrażali już zainteresowania nauką obcego języka.

Wiek badanych	Jaki był główny powód wyjazdu za granicę?						Ogółem
	Brak pracy w Polsce	Chęć zarobienia pieniędzy na określony cel	Dołączenie do bliskich przebywających za granicą	Lepsze warunki socjalne życia za granicą	Chęć nauki języka obcego	Chęć podwyższenia swoich kwalifikacji i umiejętności zawodowych	
poniżej 25 roku życia	15,8%	24,3%	24,4%	13,3%	33,3%	20,7%	21,1%
25-29 lat	21,7%	30,1%	28,9%	26,7%	26,7%	44,8%	28,2%
30-34 lat	15,8%	15,6%	13,3%	30,0%	26,7%	17,2%	17,0%
35-39 lat	13,3%	6,9%	11,1%	10,0%	13,3%	10,3%	10,0%
40-44 lat	10,8%	8,7%	15,6%	6,7%	0,0%	0,0%	9,0%
45-49 lat	8,3%	8,1%	4,4%	6,7%	0,0%	3,4%	7,0%
50-54 lat	6,7%	5,8%	2,2%	6,7%	0,0%	0,0%	5,1%
55 i więcej lat	7,5%	0,6%	0,0%	0,0%	0,0%	3,4%	2,7%
Ogółem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

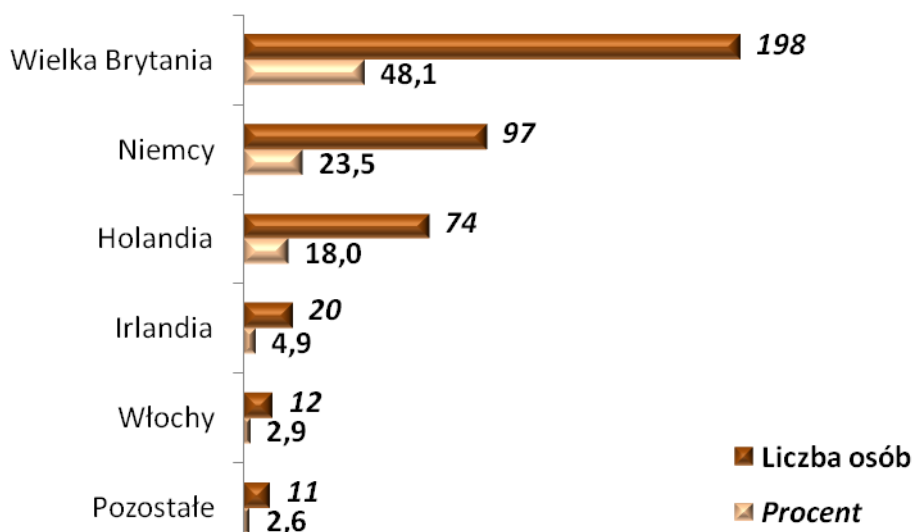
Brak pracy w Polsce jako wiodącą przyczynę wyjazdu wskazywały osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym. Natomiast lepszych warunków socjalnych życia i możliwości nauki języka obcego szukały za granicą przede wszystkim osoby lepiej wykształcone. Chęć podwyższenia swoich kwalifikacji zawodowych wykazywali respondenci zarówno z wykształceniem zasadniczym zawodowym, jak i wyższym.

Wykształcenie	Jaki był główny powód wyjazdu za granicę?						Ogółem
	Brak pracy w Polsce	Chęć zarobienia pieniędzy na określony cel	Dołączenie do bliskich przebywających za granicą	Lepsze warunki socjalne życia za granicą	Chęć nauki języka obcego	Chęć podwyższenia swoich kwalifikacji i umiejętności zawodowych	
gimnazjalne i niższe	7,5%	4,0%	2,2%	3,3%	0,0%	0,0%	4,4%
zasadnicze zawodowe	36,7%	37,0%	15,6%	6,7%	20,0%	37,9%	31,8%
policealne i średnie zawodowe	12,5%	21,4%	15,6%	26,7%	13,3%	13,8%	17,7%
średnie ogólnokształcące	27,5%	21,4%	33,3%	30,0%	40,0%	13,8%	25,2%
wyższe	15,8%	16,2%	33,3%	33,3%	26,7%	34,5%	20,9%
Ogółem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Kierunki emigracji i sposoby wyboru miejsca pracy

Kierunki emigracji zostały zdominowane przez trzy kraje Unii Europejskiej. Blisko połowa przebadanej populacji określiła jako kraj wyjazdu Wielką Brytanię, prawie ¼ respondentów wskazała Niemcy, a niespełna 20% Holandię.

Kierunki emigracji badanych

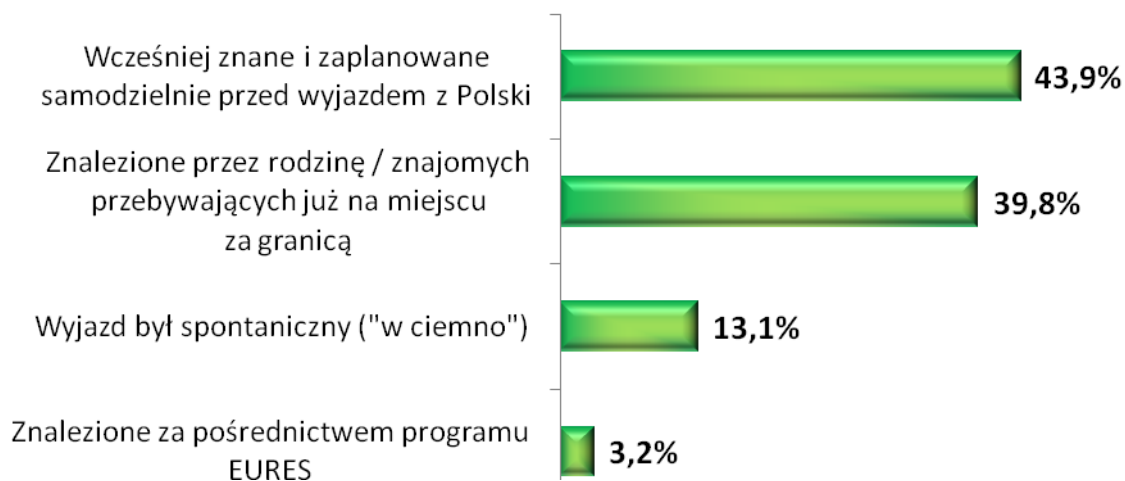

Miejsce pracy za granicą było przez większość respondentów wcześniej znane i zaplanowane samodzielnie przed wyjazdem z Polski (ponad 40%). Niebagatelną rolę odegrały też tzw. sieci migracyjne - blisko 40% wyjeżdżających udało się tam, gdzie przebywała już ich rodzina bądź znajomi.

Wyjazdy spontaniczne „w ciemno” oraz za pośrednictwem programu EURES stanowiły nieznaczny odsetek wszystkich zbadanych przypadków. Charakterystyczna natomiast była różnica pomiędzy osobami wybierającymi spontaniczny model wyjazdu a tymi, którzy zdecydowali się na bardziej bezpieczny wariant i wyjechali przy wsparciu publicznych służb zatrudnienia w ramach programu EURES. Ponad 70% osób decydujących się na pierwszy z wymienionych wariantów („w ciemno”) należało do grup wiekowych nieprzekraczających 34 roku życia, a spośród wybierających drugi wariant (z EURES) blisko 70% należało do grup wiekowych powyżej 35 roku życia.

Miejsce pracy za granicą było:

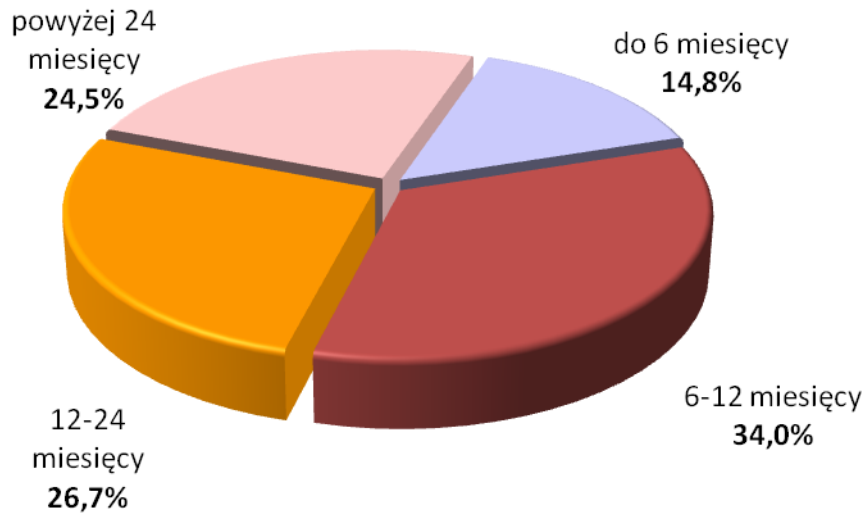

Wiek badanych	Miejsce pracy za granicą było:				Ogółem
	Wcześniej znane i zaplanowane samodzielnie przed wyjazdem z Polski	Znalezione za pośrednictwem programu EURES	Znalezione przez rodzinę/znajomych przebywających już na miejscu za granicą	Wyjazd był spontaniczny („w ciemno“)	
poniżej 25 roku życia	15,5%	7,7%	27,4%	24,1%	21,1%
25-29 lat	27,1%	23,1%	28,7%	31,5%	28,2%
30-34 lat	19,9%	0,0%	15,2%	16,7%	17,0%
35-39 lat	8,8%	30,8%	9,1%	11,1%	10,0%
40-44 lat	8,8%	7,7%	9,1%	9,3%	9,0%
45-49 lat	9,4%	7,7%	5,5%	3,7%	7,0%
50-54 lat	6,1%	23,1%	3,7%	1,9%	5,1%
55 i więcej lat	4,4%	0,0%	1,2%	1,9%	2,7%
Ogółem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Pobyt na emigracji – czas trwania i sektory zatrudnienia

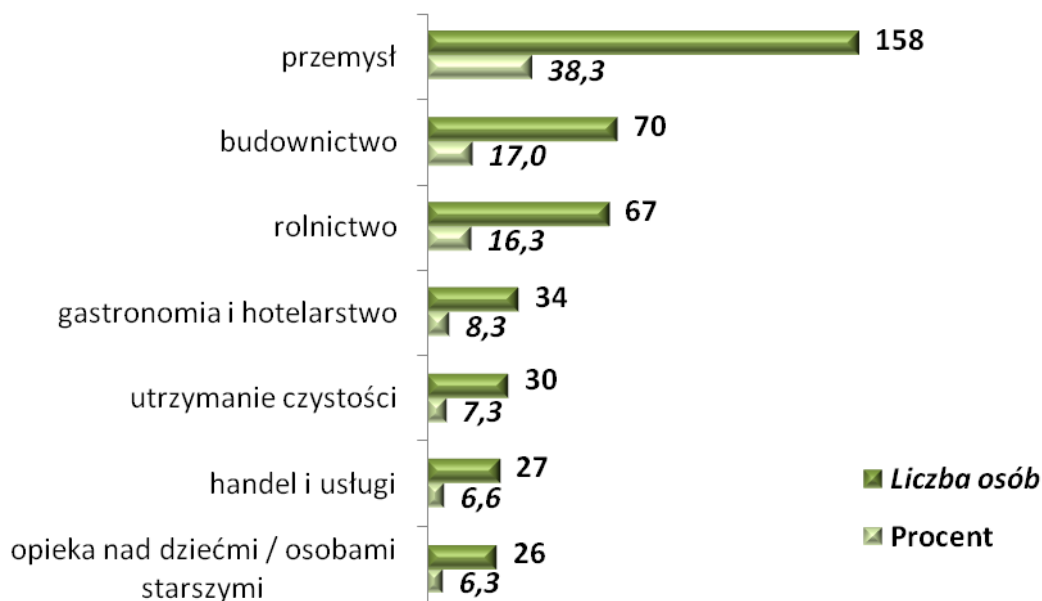
Najliczniejszą grupę wśród badanych stanowiły osoby przebywające za granicą w przedziale czasowym od 6 do 12 miesięcy - 1/3 populacji. Niecałe 30% badanych było na emigracji od 12 do 24 miesięcy, a 25% - powyżej dwóch lat.

Jak długo przebywał/a Pan/i na emigracji?

Nasi obywatele za granicą pracowali najczęściej w przemyśle – tak odpowiedziało prawie 40% przebadanych. Popularnym rodzajem wykonywanej pracy były także roboty budowlane i w rolnictwie. Żaden z respondentów - pomimo takiej możliwości - nie wskazał podczas ankietowania odpowiedzi, iż pracował na kierowniczym stanowisku.

W jakich branżach pracowali emigranci?

Osoby wyjeżdżające za granicę na krótki okres czasu, tj. do 6 miesięcy, najczęściej wykonywały prace w rolnictwie, co można wiązać z sezonowością tych prac. Natomiast wśród tych, którzy przebywali na emigracji powyżej 2 lat dominowali zatrudnieni w przemyśle.

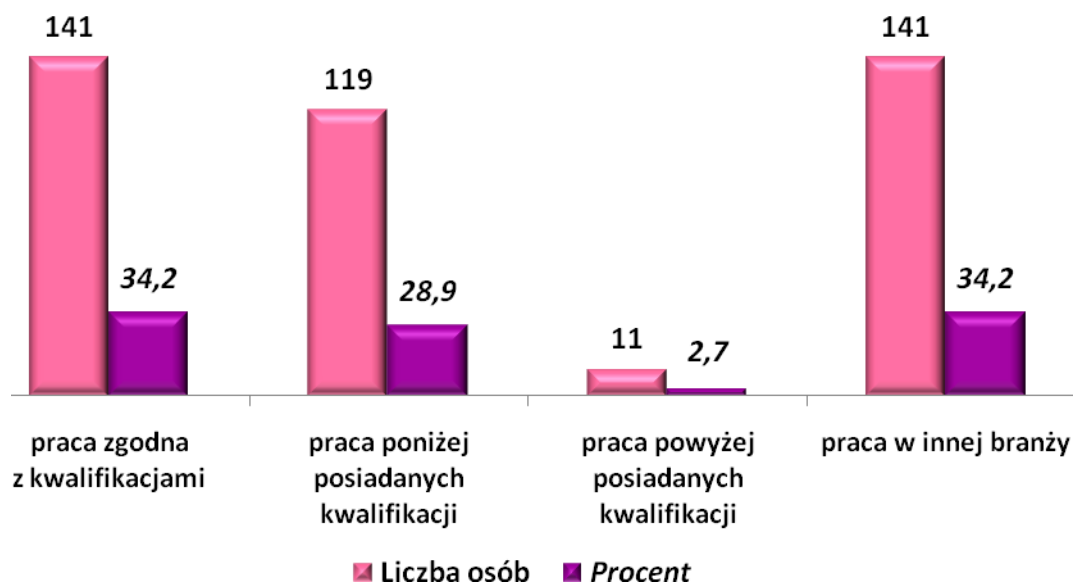
Najdłużej wykonywana praca	Jak długo przebywał Pan/Pani na emigracji?				Ogółem
	do 6 miesięcy	6-12 miesięcy	12-24 miesięcy	powyżej 24 miesięcy	
prace w rolnictwie	39,3%	15,7%	11,8%	7,9%	16,3%
prace budowlane	9,8%	18,6%	22,7%	12,9%	17,0%
usługi gastronomiczno-hotelarskie	9,8%	8,6%	6,4%	8,9%	8,3%
prace sprzątające	14,8%	6,4%	6,4%	5,0%	7,3%
opieka nad dziećmi/osobami starszymi/osobami wymagającymi opieki	6,6%	7,1%	5,5%	5,9%	6,3%
praca w handlu	3,3%	3,6%	7,3%	8,9%	5,8%
praca w usługach finansowych / ubezpieczeniowych / doradczych	0,0%	0,7%	0,0%	2,0%	0,7%
praca w przemyśle	16,4%	39,3%	40,0%	48,5%	38,3%
Ogółem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Niecały 1% badanych prowadziło na emigracji własną działalność. Prawie 70% respondentów posiadało umowę na czas określony, pozostała część pracowała na umowie na czas nieokreślony.

Praca za granicą – rozwój zawodowy czy deprecjacja kwalifikacji?

Respondenci zostali poproszeni o stwierdzenie czy praca, jaką wykonywali za granicą była zgodna z ich kwalifikacjami. Badanych odpowiedziało twierdząco, tyle samo osób określiło, iż pracowało w innej branży. Pracę poniżej swoich kwalifikacji posiadało 29% ankietowanych.

Czy na emigracji pracował/a Pan/i zgodnie ze swoimi kwalifikacjami?

Wśród tych respondentów, którzy deklarowali, że wykonywana praca była zgodna z ich kwalifikacjami prawie połowa posiadała wykształcenie zasadnicze zawodowe. Najwięcej osób uznających, iż pracowało poniżej swoich kwalifikacji legitymowało się wykształceniem wyższym. Nie rozstrzyga to oczywiście kwestii czy emigracja zarobkowa z województwa świętokrzyskiego nosi znamiona „drenażu mózgow”. Aspekt ten nie był przedmiotem omawianego badania. Jednak znaczny odsetek respondentów wskazujących (niezależnie od posiadanego wykształcenia) na wykonywanie pracy poniżej posiadanych kwalifikacji świadczy o związanym z pobytem za granicą zjawiskiem deprecjacji kwalifikacji. Problem ten w większym stopniu dotyka osoby relatywnie dobrze wykształcone, posiadające przed wyjazdem pewne doświadczenie zawodowe. Z wypowiedzi ankietowanych wynika, że część z nich, pomimo ogólnego zadowolenia z wyjazdu deklarowanego w momencie badania (co zostało omówione w dalszej części raportu), dostrzega negatywne konsekwencje wyjazdu dotyczące dezaktualizacji posiadanych przed wyjazdem kwalifikacji, a ściślej – sposobu postrzegania tego faktu przez potencjalnych

pracodawców na krajowym rynku pracy. Konsekwencje te mają mniej lub bardziej odroczonego charakter, ale mogą w istotny sposób ukształtować pozycję reemigranta na rynku pracy i zweryfikować jego ocenę własnego doświadczenia emigracyjnego.

„...Wróciłam po dwóch latach. Niby niedługo, ale mam obawy przed powrotem do pracy w zawodzie. Mam wrażenie, że dużo zapomniałam, choć przed wyjazdem starałam się robić wszystkie możliwe kursy i być na bieżąco. Czuję, że zostałam w tyle...”

Kobieta, 31 lat, powrót z Wielkiej Brytanii

„...Zaraz po powrocie próbowałam u dwóch pracodawców, trafiłam na fajne ogłoszenia o pracę w moim zawodzie. Jestem fizjoterapeutką, w Niemczech pracowałam jako opiekunka do dziecka. Obydwaj pracodawcy uznali, że mój pobyt w Niemczech to luka w życiorysie, oderwanie od zawodu. Nadal szukam pracy...”

Kobieta, 32 lata, powrót z Niemiec

Wykształcenie	Czy na emigracji pracował Pan/Pani zgodnie ze swoimi kwalifikacjami?				Ogółem
	Tak	Poniżej posiadanych kwalifikacji	Powyżej posiadanych kwalifikacji	Praca w innej branży	
gimnazjalne i niższe	6,4%	3,4%	0,0%	3,5%	4,4%
zasadnicze zawodowe	48,9%	25,2%	27,3%	20,6%	31,8%
policealne i średnie zawodowe	17,0%	13,4%	27,3%	21,3%	17,7%
średnie ogólnokształcące	15,6%	27,7%	18,2%	33,3%	25,2%
wyższe	12,1%	30,3%	27,3%	21,3%	20,9%
Ogółem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

III. Ocena pobytu na emigracji i dalsze plany respondentów

Pozafinansowe korzyści wyjazdów

Zgodnie z założeniami badania zgromadzony przez reemigrantów *kapitał ekonomiczny* (najbardziej mierzalny) nie był przedmiotem ankietowania,

badaniu poddano natomiast uzyskane dzięki emigracji korzyści pozafinansowe. Ogół pozafinansowych profitów płynących z doświadczenia emigracyjnego, wskazywany przez reemigrantów określa się jako:

- *kapitał kulturowy* - związany z rozwojem zawodowym, rozwojem osobistym, obejmujący nowo zdobyte kompetencje, umiejętności, pola aktywności, nowo poznane wzorce organizacyjne oraz rozwiązania w obszarze zarządzania, otwartość na zmiany;
- *kapitał społeczny* - związany z kompetencjami społecznymi, obejmujący sieci nowych powiązań, kontaktów, znajomości zdobytych dzięki wyjściu poza dotychczasowe środowisko społeczne. *

Na profity powyższego rodzaju wskazywali wszyscy świętokrzyscy reemigranci, łącznie z tymi, którzy wykonywali prace poniżej kwalifikacji, w niskopłatnych sektorach rynku pracy. Czynnikiem różnicującym badaną zbiorowość w tym aspekcie był okres przebywania za granicą. Wyższy poziom zdobytego *kapitału społecznego* i *kulturowego* uzyskały osoby o dłuższym okresie przebywania za granicą. Przejawiały one podczas pobytu większą aktywność pozazawodową, częściej podejmowały różnego rodzaju działania poznawcze, inwestowały w samorozwój, co pozwoliło im zmaksymalizować pozafinansowe korzyści płynące z emigracji. Emigranci krótkookresowi koncentrowali się na celach zarobkowych, podtrzymywali głównie dotychczasowe kontakty, wykazywali ograniczoną skłonność do adaptacji w miejscu pobytu. Oznacza to, że na tryb życia prowadzony za granicą, a tym samym na zgromadzony kapitał pozafinansowy największy wpływ mają

---

* A. Weinar: „Reemigranci jako aktorzy zmiany społecznej” w: K. Iglicka (red.) „Migracje powrotne Polaków: Powroty sukcesu czy rozczarowania?” Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2002, s. 51.

założenia i cele przyjmowane przez emigrantów jeszcze przed wyjazdem. Wątek ten przewijał się w wielu swobodnych wypowiedziach respondentów:

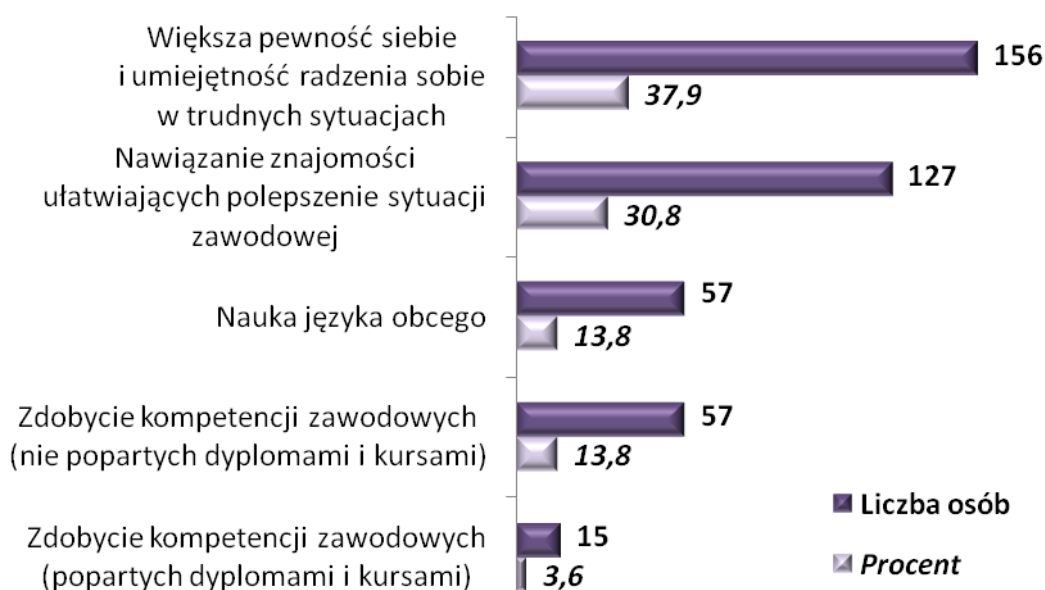
„...Praca, praca i jeszcze raz praca. Od poniedziałku do soboty. W niedzielę odsypiałem. W Polsce nigdy tak nie pracowałem. Gdyby nie świadomość, że to tylko przez pół roku i potem do domu, to byłoby ciężko. Pod koniec skreślałem już dni w kalendarzu...”

Mężczyzna, 34 lata, powrót z Niemiec

„Na początku głównie oszczędzałam, przeliczałam, a potem mi jakoś przeszło. Zaczęłam się rozglądać. Chciałam coś więcej zobaczyć. Życ po prostu. I tak minęło kolejne półtora roku. Pewnie zaoszczędziłam mniej niż mogłabym, ale nie żałuję. Wręcz przeciwnie...”

Kobieta, 32 lata, powrót z Wielkiej Brytanii

Pozafinansowe korzyści z emigracji

Rodzaj pozafinansowych korzyści uzyskanych przez emigrantów zależał również od wieku i wykształcenia respondentów.

Większa pewność siebie i umiejętność radzenia sobie w trudnych sytuacjach była największą korzyścią osiągniętą wśród młodych poniżej 25 roku życia i między 25-29 rokiem życia. Natomiast w grupie osób 55+ przeważająca korzyść to zdobycie kompetencji zawodowych nie popartych dyplomami i kursami.

Wiek badanych	Jakie są pozafinansowe korzyści z emigracji?					Ogółem
	Zdobycie kompetencji zawodowych (nie popartych dyplomami i kursami)	Zdobycie kompetencji zawodowych (poparte dyplomami i kursami)	Nauka języka obcego	Większa pewność siebie i umiejętność radzenia sobie w trudnych sytuacjach	Nawiązanie znajomości ułatwiających polepszenie sytuacji zawodowej	
poniżej 25 roku życia	6,9%	1,1%	16,1%	57,5%	18,4%	100,0%
25-29 lat	10,3%	6,0%	16,4%	44,8%	22,4%	100,0%
30-34 lat	18,6%	7,1%	12,9%	37,1%	24,3%	100,0%
35-39 lat	4,9%	0,0%	19,5%	31,7%	43,9%	100,0%
40-44 lat	21,6%	2,7%	8,1%	21,6%	45,9%	100,0%
45-49 lat	20,7%	3,4%	3,4%	20,7%	51,7%	100,0%
50-54 lat	23,8%	0,0%	9,5%	0,0%	66,7%	100,0%
55 i więcej lat	45,5%	0,0%	9,1%	9,1%	36,4%	100,0%
Ogółem	13,8%	3,6%	13,8%	37,9%	30,8%	100,0%

Nauka języka obcego była najczęściej wymienianą korzyścią przez osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym i wyższym. Zdobycie kompetencji zawodowych było uznane za największy profit przez osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym, dla tych osób cenne również okazało się nawiązanie znajomości ułatwiających poprawę sytuacji zawodowej.

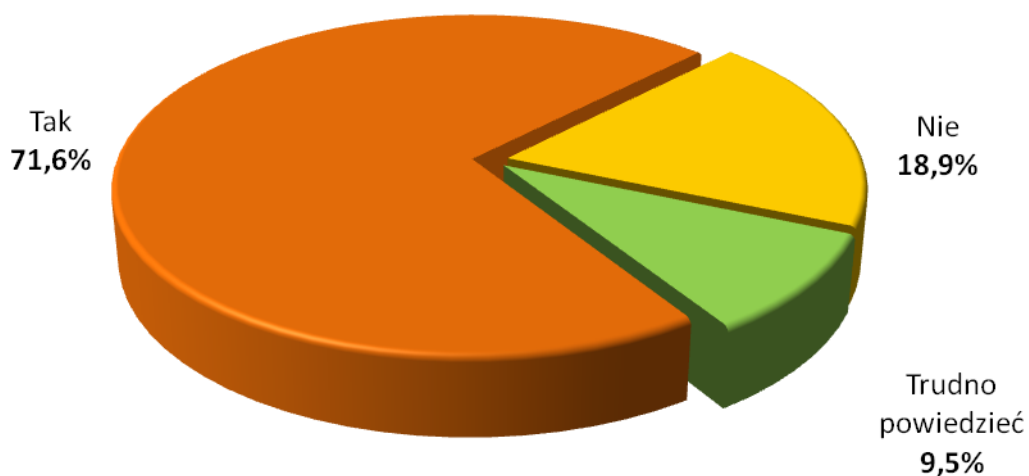
Wykształcenie	Jakie są pozafinansowe korzyści z emigracji?					Ogółem
	Zdobycie kompetencji zawodowych (nie popartych dyplomami i kursami)	Zdobycie kompetencji zawodowych (poparte dyplomami i kursami)	Nauka języka obcego	Większa pewność siebie i umiejętność radzenia sobie w trudnych sytuacjach	Nawiązanie znajomości ułatwiających polepszenie sytuacji zawodowej	
gimnazjalne i niższe	7,0%	0,0%	5,3%	3,8%	3,9%	4,4%
zasadnicze zawodowe	47,4%	33,3%	14,0%	23,1%	43,3%	31,8%
policealne i średnie zawodowe	19,3%	26,7%	17,5%	19,9%	13,4%	17,7%
średnie ogólnokształcące	7,0%	20,0%	31,6%	32,7%	22,0%	25,2%
wyższe	19,3%	20,0%	31,6%	20,5%	17,3%	20,9%
Ogółem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Bilans wyjazdu: zadowolenie czy rozczarowanie?

Badanie pozwoliło ocenić ogólny poziom satysfakcji z emigracji. Jak wspomniano wcześniej, w momencie badania ankietowani w znaczącej większości (70%) pozytywnie ocenili swoje doświadczenie emigracyjne. U niespełna 20% badanych wyjazd za granicę nie spełnił związanych z nim oczekiwań. Co dziesiąty respondent nie był w stanie jednoznacznie ocenić swojego pobytu za granicą.

Nie stwierdzono występowania zależności pomiędzy poczuciem zadowolenia bądź rozczarowania pobytom a „zrealizowaniem celu wyjazdu” czy „pracą poniżej kwalifikacji”. Oznacza to, że ocena wyjazdu w kategoriach sukcesu lub porażki ma charakter wybitnie subiektywny. Można natomiast przypuszczać, że subiektywna ocena doświadczenia emigracyjnego będzie ewoluować i warunkować dalsze działania i decyzje podejmowane przez reemigrantów w Polsce, w tym - ich ewentualną skłonność do ponownego wyjazdu.

Czy pobyt za granicą spełnił Pani/Pana oczekiwania?

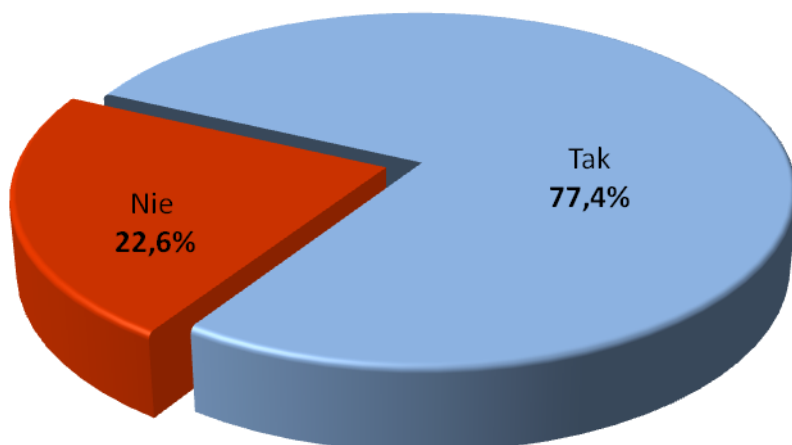

Bazując zarówno na wynikach ankiet, jak i wypowiedziach migrantów należy uznać, że zdefiniowanie różnych rodzajów konsekwencji wyjazdu i określenie częstotliwości ich występowania wśród badanych może być punktem wyjścia do dalszych rozważań, które wykraczają poza zakres omawianego badania. Nieznana pozostaje waga poszczególnych kategorii konsekwencji emigracji w ogólnym bilansie, np. jaki jest rachunek zysków i strat w przypadku osób, które zrealizowały cele zarobkowe za granicą, ale jednocześnie utraciły szansę na rozwój zawodowy? Rozstrzygnięcie tych kwestii możliwe jest tylko w ujęciu indywidualnym, zależeć będzie od osobistych aspiracji, priorytetów, etapu rozwoju migranta, a także od czynników zewnętrznych, np. aktualnej sytuacji na rynku pracy.

Powrót: na stałe czy na chwilę?

Prawie 80% respondentów zadeklarowało, iż swoją przyszłość wiąże z Polską. Ponad 20% zamierza pozostać na obczyźnie.

Czy obecny przyjazd do Polski jest powrotem na stałe?

Wśród powracających na stałe kobiety i mężczyźni stanowili odpowiednio 40% i 60%, co jest niemal dokładnym odwzorowaniem proporcji wyjeżdżających. Natomiast udział kobiet, które wróciły na stałe do Polski (129 osób) w ogólnej liczbie badanych kobiet (161) wyniósł 80% i nie odbiegał znacząco od odsetka mężczyzn wracających na stałe z emigracji (76%).

Prawie połowa osób, które zadeklarowały powrót z emigracji legitymowała się wykształceniem średnim ogólnokształcącym i wyższym. Wśród osób, które odpowiedziały twierdząco, iż wracają do Polski - młodych do 34 roku życia było więcej niż wśród tych respondentów, którzy odpowiedzieli, iż zamierzają w dalszym ciągu pozostać na emigracji.

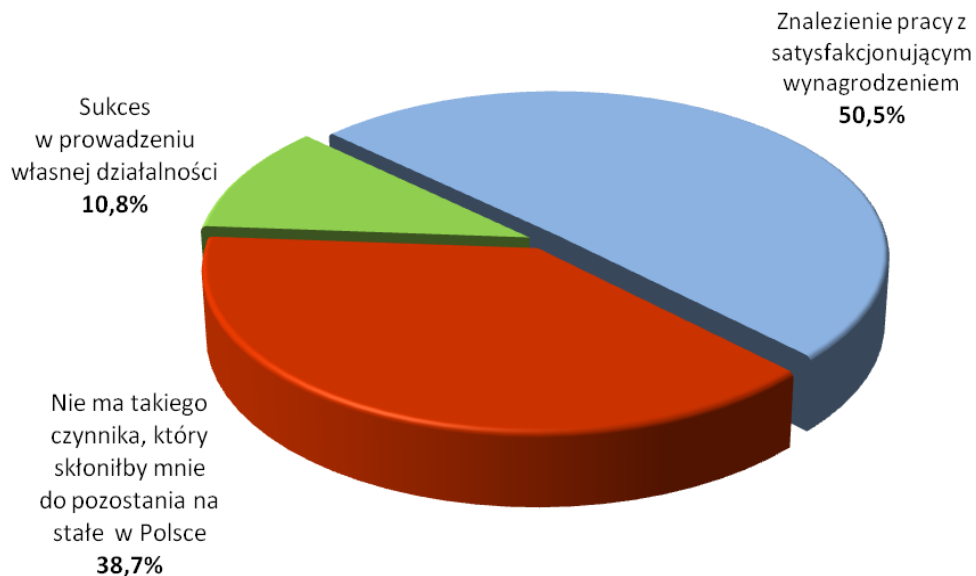
Zasadnym wydaje się poznanie czynników, które mogłyby skłonić pozostałą (ponad 20-procentową) grupę respondentów do pozostania na stałe w ojczyźnie. Na pierwszym miejscu u połowy badanych pojawiło się znalezienie pracy z satysfakcjonującym wynagrodzeniem. Drugą istotną kwestią dla większości ankietowanych była poprawa sytuacji gospodarczej w Polsce.

W obydwu przypadkach czynnik, któremu respondenci przypisali właściwość mogącą skłonić ich do przyjazdu na stałe do kraju nie stwarza realnych szans na powrót. Jeśli bowiem uznać, że „*satysfakcjonujące wynagrodzenie*” ma osiągnąć poziom porównywalny z otrzymywanym obecnie za granicą, to ze względu na utrzymującą się znaczną dysproporcję płac w Polsce i krajach pobytu, w ten sposób zdefiniowana przyczyna ewentualnego powrotu w dającej się określić przyszłości nie zaistnieje. Podobnie można zinterpretować drugą ze wskazanych odpowiedzi.

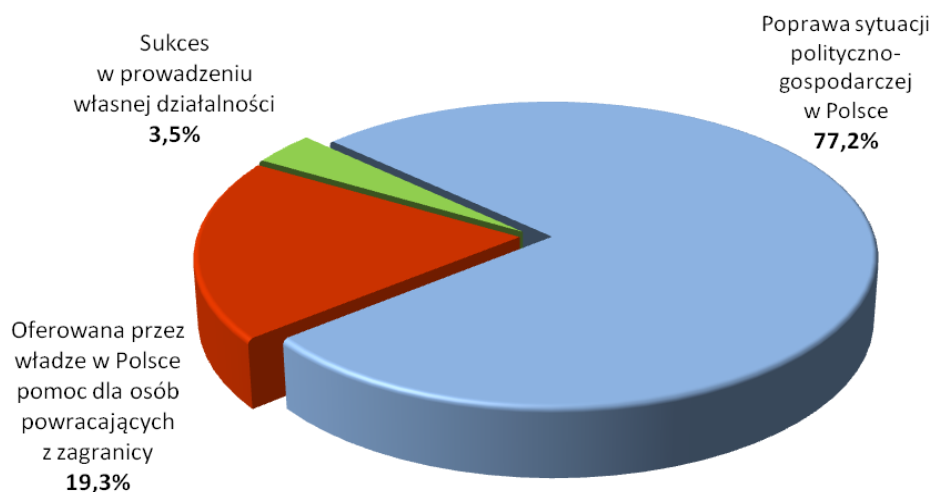
Prawie 40% z tych, którzy zamierzają pozostać na obczyźnie wybrało najbardziej kategorię z podanych odpowiedzi i zadeklarowało, że nie ma dla nich takiego czynnika, który mógłby skłonić ich do powrotu na stałe do Polski. W przypadku tej grupy badanych emigracja ma zatem charakter emigracji definitywnej, osiedleńczej. Znamienne, że niewielu emigrantów jest skłonnych uzależnić swój ewentualny powrót do kraju od dedykowanych im programów pomocowych realizowanych przez władze w Polsce.

Respondenci, którzy nie wiążą swojej przyszłości z Polską, jako główne kierunki wyjazdu utrzymują Wielką Brytanię (36%), Niemcy (31%) i Holandię (22%). Swój wyjazd planują w ciągu najbliższych 6 miesięcy (prawie 70% wyjeżdżających) lub przed upływem roku (niemal 20%), pozostała część osób – w dalszej perspektywie.

Co skłoniłoby Panią/Pana do pozostania w kraju (na 1 miejscu)

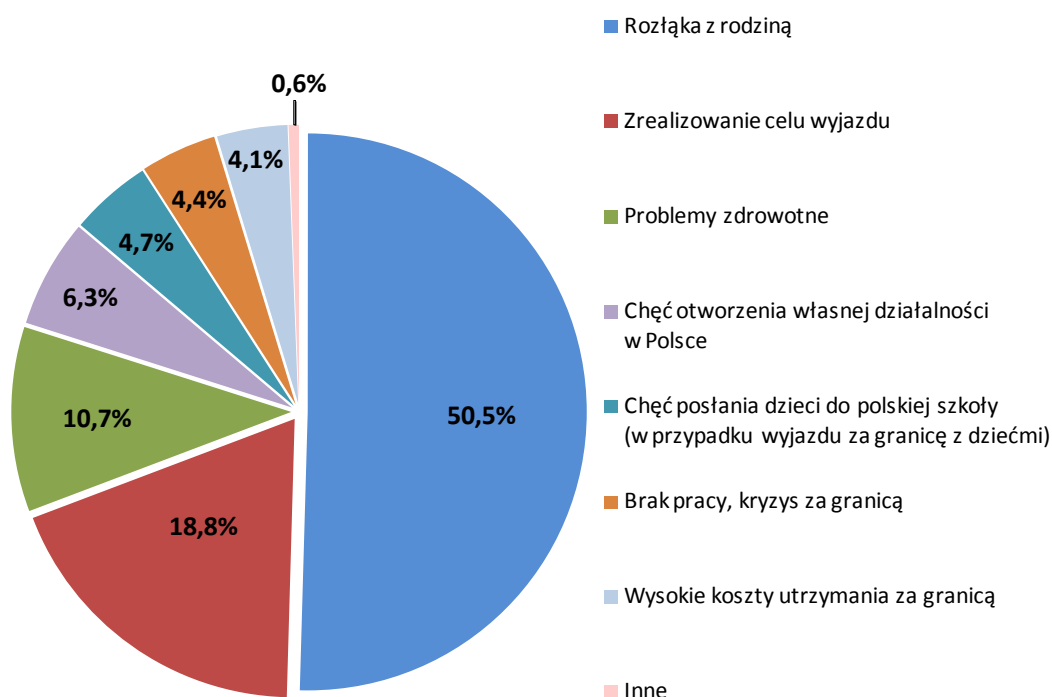
Co skłoniłoby Panią/Pana do pozostania w kraju (na 2 miejscu)

Powrót na stałe: z jakich powodów i z jakimi planami na przyszłość?

Najlichniesza grupa badanych wskazała jako zasadniczy powód powrotu do kraju czynniki natury osobistej: przede wszystkim rozłąkę z rodziną, problemy zdrowotne, chęć posłania dzieci do polskiej szkoły (łącznie ponad 65%). Prawie 20% respondentów wróciło, gdyż zrealizowało cel wyjazdu. Stosunkowo nielicznych (ok. 8%) do powrotu skłoniły przyczyny związane z sytuacją gospodarczą w kraju pobytu: skutki kryzysu na zagranicznym rynku pracy oraz wysokie koszty utrzymania.

Główny powód powrotu z emigracji

Rozpatrując decyzje powrotu do ojczyzny w kontekście powodów, dla których miał miejsce wyjazd na emigrację można stwierdzić, iż głównie te osoby, które wyjechały w celu podwyższenia swoich kwalifikacji i umiejętności zawodowych oraz w celu nauki języka obcego, deklarują definitywny powrót do Polski (bez względu na płeć). Natomiast jeśli rozważamy jako powód

wyjazdu szukanie za granicą lepszych warunków socjalnych życia, to mężczyźni (w przeciwieństwie do kobiet) w większości wyrazili chęć dalszego pozostania za granicą.

Jaki był główny powód wyjazdu za granicę?					
Płeć			Czy obecny przyjazd do Polski jest powrotem na stałe?		Ogółem
			Tak	Nie	
Kobieta	Jaki był główny powód wyjazdu za granicę?	brak pracy w Polsce	81,3%	18,8%	100,0%
		chęć zarobienia pieniędzy na określony cel	74,4%	25,6%	100,0%
		dołączenie do bliskich przebywających za granicą	78,1%	21,9%	100,0%
		lepsze warunki socjalne życia za granicą	86,7%	13,3%	100,0%
		chęć nauki języka obcego	80,0%	20,0%	100,0%
		chęć podwyższenia swoich kwalifikacji i umiejętności zawodowych	92,3%	7,7%	100,0%
Mężczyzna	Jaki był główny powód wyjazdu za granicę?	brak pracy w Polsce	76,4%	23,6%	100,0%
		chęć zarobienia pieniędzy na określony cel	76,9%	23,1%	100,0%
		dołączenie do bliskich przebywających za granicą	76,9%	23,1%	100,0%
		lepsze warunki socjalne życia za granicą	40,0%	60,0%	100,0%
		chęć nauki języka obcego	100,0%	-	100,0%
		chęć podwyższenia swoich kwalifikacji i umiejętności zawodowych	87,5%	12,5%	100,0%

Im dłuższy okres przebywania bez pracy bezpośrednio przed wyjazdem z Polski, tym większą obserwuje się skłonność do pozostawania za granicą (od ok. 20% wśród posiadających pracę lub bezrobotnych do roku czasu, poprzez 30% wśród pozostających bez pracy 12-24 miesiące, do ponad 40% wśród długotrwale bezrobotnych).

Czy bezpośrednio przed wyjazdem za granicę był Pan/Pani osobą bezrobotną?	Czy obecny przyjazd do Polski jest powrotem na stałe?	
	Tak	Nie
Nie	78,5%	21,5%
Tak, poniżej 6 miesięcy	78,3%	21,7%
Tak, 6-12 miesięcy	78,7%	21,3%
Tak, 12-24 miesięcy	70,0%	30,0%
Tak, powyżej 24 miesięcy	58,3%	41,7%
Ogółem	77,4%	22,6%

Zaskakujący jest rozkład odpowiedzi ankietowanych na pytanie o ich plany zawodowe po powrocie z zagranicy. Preferowane przez nich strategie zachowań i postaw na rynku pracy nie różnią się zasadniczo od tych, które wybierają osoby wchodzące lub powracające na rynek pracy bez doświadczenia emigracyjnego. Zdecydowana większość (86%) reemigrantów najchętniej podjęłaby zatrudnienie na podstawie umowy o pracę. Jedynie 12% planuje podjąć pracę na własny rachunek. Niecałe 2% badanych w ogóle nie zamierza podejmować pracy, wśród nich jest 60% kobiet, co wiązać można z częściej sprawowaną przez nie opieką nad osobami zależnymi w rodzinie. Wynikająca z badania niewielka skłonność świątokrzyskich reemigrantów do uruchomienia własnej firmy nie stanowi zatem potwierdzenia obiegowej tezy, że pobyt za granicą i obserwacja zagranicznych rynków usług oraz zachowań konsumenckich podsuwa pomysły na własny biznes i staje się bezpośrednią inspiracją do założenia działalności gospodarczej po powrocie do kraju. Plany zawodowe dotyczące przedsiębiorczości wśród badanych zaskakują również ze względu na deklarowany przez nich - uzyskany dzięki doświadczeniu emigracyjnemu - wzrost takich umiejętności, które charakteryzują zwykle osoby proaktywne, przedsiębiorcze, ceniące samodzielność zawodową i ekonomiczną („*umiejętność radzenia sobie w trudnych sytuacjach*”, „*większa pewność siebie*” itp.).

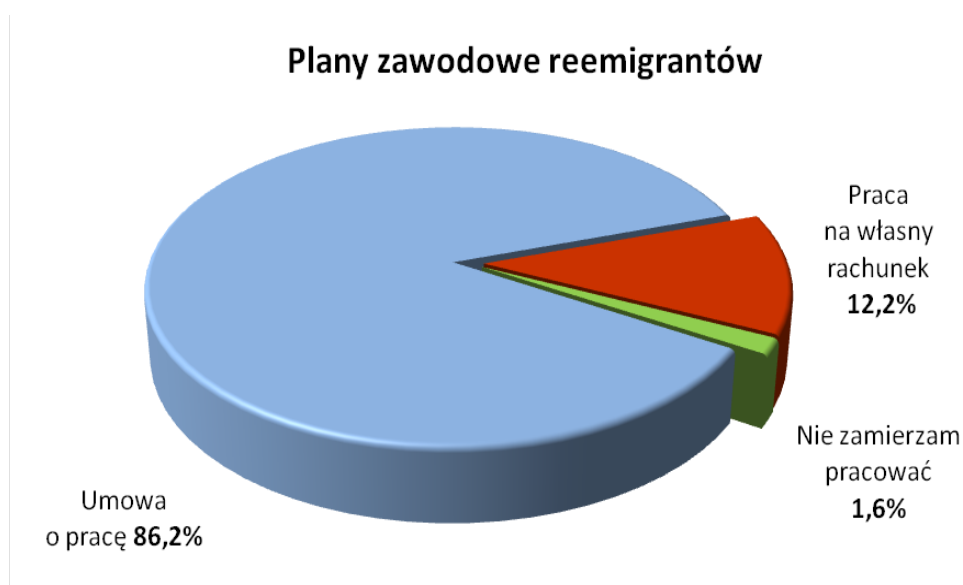
Wypowiedzi ankietowanych wskazują, że część z nich zweryfikowała swoje plany biznesowe po powrocie do kraju i konfrontacji z polskim rynkiem pracy. Jako czynnik zniechęcający do założenia działalności gospodarczej wymieniali obowiązujące w Polsce przepisy dotyczące uruchamiania własnej firmy. Czynniki takie nie wydają się jednak być obiektywnym powodem niskiej aktywności reemigrantów w tym zakresie. Trudno bowiem zignorować fakt, iż w ostatnich latach procedury regulujące zakładanie działalności gospodarczej uległy istotnym uproszczeniom.

„...Za granicą największą trudnością w otwarciu własnego biznesu było wymyślenie dobrej nazwy dla swojej firmy, z pozostałymi rzeczami nie miałem większego problemu, bo też tych formalności nie było tak dużo jak tu w Polsce...”

Mężczyzna, 34 lata, powrót z Irlandii

„...Po przyjeździe z zagranicy miałem tyle zapału i energii, że mogłem góry przenosić, ale gęszczące się niejasnych przepisów i horrendalne koszty prowadzenia firmy skutecznie zniechęciły mnie do tego przedsięwzięcia...”

Mężczyzna, 29 lat, powrót z Wielkiej Brytanii

Podsumowanie

Odnosząc się do sformułowanych wcześniej pytań badawczych oraz uwzględniając dominujące cechy badanej zbiorowości można sformułować następujące wnioski:

- Struktura migrantów powrotnych wg płci i wieku nie odzwierciedla potencjału ludnościowego województwa. Emigracja zarobkowa jest bowiem domeną młodych mężczyzn pochodzących z terenów miejskich, którzy w strukturze populacji województwa stanowią mniejszość. W porównaniu ze strukturą ludności województwa według poziomu wykształcenia wśród migrantów powrotnych nadreprezentowane są zarówno osoby z wykształceniem wyższym, jak i zasadniczym zawodowym.
- Decyzje emigrantów świętokrzyskich o wyjeździe za granicę związane są niewątpliwie z sytuacją na krajowym rynku pracy. Jednak wyniki badania nie pozwalają przyjąć bez zastrzeżeń tezy o tzw. „eksporcie bezrobocia”. Ponad 30% migrantów w momencie wyjazdu miała pracę w Polsce, a tylko niespełna 30% wskazała wprost „brak pracy” jako powód wyjazdu. Spośród wszystkich powodów wyjazdu najczęściej wskazywano „chęć zarobienia pieniędzy na określony cel”, co oznacza, że duża część odpływu z województwa świętokrzyskiego ma z założenia charakter tymczasowy i warunkowy. Dodatkowo, badanie potwierdziło, iż blisko ¼ migrantów, z racji wieku, nie weszła jeszcze na rynek pracy na tyle, aby negatywne doświadczenia związane z przedłużającym się stanem bezrobocia stanowiły najsilniejszy czynnik „wypychający” z kraju.

Ta grupa migrantów motywowana jest bardziej chęcią zdobycia szeroko rozumianego doświadczenia życiowego, stanowiącego ważny element ich potencjału zawodowego.

- Świętokrzyscy reemigranci najczęściej podejmowali za granicą pracę niezgodną z kwalifikacjami, przez co rozumieć należy zarówno pracę poniżej kwalifikacji, jak i pracę w innej branży (łącznie ponad 60% wskazań). Wynikająca z badania kompilacja takich cech jak: niski poziom wykształcenia, niskie kompetencje językowe oraz zadeklarowane wprost wykonywanie pracy poniżej kwalifikacji wskazuje, że stanowiska pracy oferowane migrantom często przypisane były do najniższego poziomu dochodów, bez możliwości dalszego rozwoju zawodowego, często w tzw. imigranckich sektorach rynku pracy, zdominowanych przez ludność napływową. Niski status pracowniczy nie miał jednak decydującego wpływu na dokonany przez powracających bilans zysków i strat związanych z wyjazdem.
- Doświadczenie emigracyjne z indywidualnej perspektywy migrantów powrotnych jest oceniane pozytywnie. Zdecydowana większość reemigrantów (70%) wyraziła zadowolenie z wyjazdu, co oznacza, że emigracja pozwoliła im osiągnąć korzyści nie tylko w najbardziej oczywistym – ekonomicznym – znaczeniu, ale również w wymiarze społecznym i zawodowym, które w przeciwieństwie do korzyści ekonomicznych mają bardziej trwały charakter i mogą zdecydować o powodzeniu reemigranta na krajowym rynku pracy.

- Powrót na stałe do Polski zadeklarowało 80% emigrantów. Jako najważniejsze przyczyny decyzji o powrocie wskazywano czynniki natury osobistej, spośród których najczęściej wymieniano „rozłąkę z rodziną”. Tylko dla ok. 4% badanych powrót do kraju wynikał z problemów z zatrudnieniem, jakich doświadczyli w kraju przyjmującym, co stanowi kolejne potwierdzenie tezy, że znakomita większość świętokrzyskich emigrantów radzi sobie na zagranicznych rynkach pracy, a decyzje o powrocie podejmują z powodów, które nie mają charakteru przymusu ekonomicznego.
- Plany zawodowe reemigrantów związane z ich powrotem na polski rynek pracy nie różnią się od planów i preferencji osób, które nie posiadają doświadczenia emigracyjnego. Zdecydowana większość (ponad 80%) swoją przyszłość wiąże z wykonywaniem pracy etatowej. Nieliczni (ok. 12%), którzy wrócili z postanowieniem założenia własnej firmy, nie wykazali się wystarczającą determinacją w realizacji planów i stosunkowo szybko rezygnowali ze swoich biznesowych pomysłów. Wyniki badania nie dają zatem podstaw do stwierdzenia, iż świętokrzyscy reemigranci na bazie doświadczeń i obserwacji zgromadzonych podczas pobytu za granicą wykazują się ponadprzeciętną skłonnością do samozatrudnienia i przedsiębiorczością.

Poza uzyskanymi odpowiedziami na pytania badawcze, które wypełniły cele przeprowadzonego badania, zgromadzony materiał dostarczył również informacji, które mogą być pomocne w zweryfikowaniu kilku stereotypów związanych ze zjawiskiem emigracji lub przynajmniej stanowić mogą przyczynek

do dalszych dyskusji. Wnioski płynące z zebranych danych można bowiem odnieść do kilku najczęściej formułowanych w debacie publicznej pytań/tez:

- *Czy wyjazd za granicę wybierają najlepiej wykształceni narażając polski rynek pracy na utratę najlepiej przygotowanych zawodowo kadr?*

Badanie nie potwierdziło tych obaw. Wyjeżdżają z pewnością osoby o znacznym potencjale rozwojowym, ale wynikającym bardziej z młodego wieku i właściwych mu zasobów energii niż posiadanego wykształcenia. Można natomiast mówić o zahamowaniu rozwoju zawodowego w przypadku osób deklarujących, że wykonywały pracę poniżej swoich kwalifikacji.

- *Czy mamy obecnie do czynienia z falą powrotów z emigracji?*

Charakter badania nie uprawnia do jednoznacznego stwierdzenia, że mamy w województwie do czynienia z falą powrotów na wielką skalę, jednak znamienne jest, że spośród objętych badaniem zdecydowana większość zadeklarowała powrót do kraju na stałe. Pozostali warunkowo dopuszczają taką możliwość, o ile zaistnieją istotne dla nich przesłanki. Najmniej liczna była grupa, która kategorycznie odrzuca możliwość powrotu na stałe do Polski. Można zatem stwierdzić, że przypadki emigracji osiedleńczej wciąż należą do rzadkości. Jest to też jedna z głównych różnic pomiędzy obecnymi procesami migracyjnymi a falami emigracji występującymi w Polsce jeszcze w latach 80.

- *Czy emigracja stanowi obecnie jedno z największych zagrożeń dla prawidłowego funkcjonowania rodziny?*

Wyjaśnienie tej kwestii nie było celem badania, jednak interesujący rozkład odpowiedzi uzyskanych na pytanie o powody powrotu z emigracji, można potraktować jako swego rodzaju „*głos w sprawie*”. Nieobecność w kraju członka rodziny jest niewątpliwie czynnikiem dysfunkcyjnym dla współczesnej rodziny, jednak wskazana przez ponad połowę respondentów „*rozłąka z rodziną*” jako przyczyna powrotu świadczy o silnych więziach rodzinnych charakteryzujących emigrantów.

Konkludując:

Zagraniczne migracje zarobkowe występujące na regionalnym rynku pracy nie mogą być oceniane jako zjawisko jednoznacznie pozytywne bądź negatywne. Wiąże się z nimi bowiem zarówno ryzyko zagrożeń dla rynku pracy (np. utrata zasobów pracy, niedobór siły roboczej w określonych sektorach gospodarki, wpływ na sytuację demograficzną), jak i możliwe do wykorzystania szanse (np. złagodzenie presji na wewnętrznym rynku pracy, nowe modele karier zawodowych, wzrost jakości kapitału ludzkiego).

Jednoznacznie i z całą pewnością można jedynie stwierdzić, że migracje zagraniczne są zawsze przejawem aktywności ekonomicznej i mobilności ludności. W przypadku województwa świętokrzyskiego, w którym 44,2 % ogółu ludności w wieku 15 lat i powyżej stanowią osoby bierne zawodowo (w kraju: 43,9%)^{*} wszelkie przejawy aktywności ekonomicznej ludności stanowią wartość samą w sobie i stwarzają szansę, że uruchomione w związku z emigracją mechanizmy mobilnościowe przeniosą się również na rodzimy rynek pracy i staną się czynnikiem trwale aktywizującym zasoby ludzkie regionu.

---

^{*} *Aktywność ekonomiczna ludności w województwie świętokrzyskim w IV kwartale 2013 r.*, Urząd Statystyczny w Kielcach: *Informacja sygnałna*, marzec 2014.

Wzór kwestionariusza wywiadu użytego w badaniu:

1. Miejsce zamieszkania: *proszę wpisać nazwę powiatu: .....*

1. Miasto 2. Wieś

2. Wiek: .....

3. Płeć:

1. Kobieta 2. Mężczyzna

4. Wykształcenie:

1. Gimnazjalne i niższe
 2. Zasadnicze zawodowe
 3. Policealne i średnie zawodowe
 4. Średnie ogólnokształcące
 5. Wyższe

5. Czy posiada Pan/i inne osoby na utrzymaniu?

1. Tak, liczba osób na utrzymaniu:..... 2. Nie

6. Czy bezpośrednio przed wyjazdem za granicę był(a) Pan/i bezrobotna?

1. Nie
 2. Tak, 6 miesięcy i krócej
 3. Tak, do roku
 4. Tak, do dwóch lat
 5. Tak, powyżej dwóch lat

7. Poziom znajomości języka obcego przed wyjazdem za granicę:

1. Biegła znajomość/poziom zaawansowany
 2. Poziom komunikatywny
 3. Posługiwanie się podstawowymi słowami
 4. Nie znam języka obcego

8. Miejsce pracy za granicą było:

1. Wcześniej znane i zaplanowane samodzielnie przed wyjazdem z Polski
 2. Znalezione za pośrednictwem programu EURES
 3. Znalezione przez rodzinę/znajomych przebywających już na miejscu za granicą
 4. Wyjazd był spontaniczny („w ciemno”)

9. Jaki był główny powód wyjazdu za granicę? *(proszę zaznaczyć tylko jedną odpowiedź)*

1. Brak pracy w Polsce
 2. Chęć zarobienia pieniędzy na określony cel
 3. Dołączenie do bliskich przebywających za granicą
 4. Lepsze warunki socjalne życia za granicą
 5. Chęć nauki języka obcego

6. Chęć podwyższenia swoich kwalifikacji i umiejętności zawodowych

10. Kraj przebywania za granicą: .....

11. Okres przebywania za granicą (w miesiącach) : .....

12. Rodzaj wykonywanej pracy za granicą (proszę wybrać rodzaj najdłużej wykonywanej pracy za granicą):

- 1. Prace w rolnictwie
- 2. Prace budowlane
- 3. Usługi gastronomiczno-hotelarskie
- 4. Prace sprzątające
- 5. Opieka nad dziećmi/osobami starszymi/osobami wymagającymi opieki
- 6. Praca w handlu
- 7. Praca na kierowniczym stanowisku
- 8. Praca w usługach finansowych/ubezpieczeniowych/doradczych
- 9. Praca w przemyśle

13. Przeważający rodzaj umowy:

- 1. Umowa na czas określony
- 2. Umowa na czas nieokreślony
- 3. Praca na własny rachunek

14. Czy na emigracji pracował(a) Pan/i zgodnie ze swoimi kwalifikacjami?

- 1. Tak
- 2. Nie, praca poniżej posiadanych kwalifikacji
- 3. Nie, praca powyżej posiadanych kwalifikacji
- 4. Nie, praca w innej branży

15. Czy pobyt za granicą i efekty tego pobytu spełniły Pan(a)/i oczekiwania?

1. Tak   2. Nie   3. Trudno powiedzieć

16. Jaka jest główna korzyść wynikająca z wyjazdu za granicę

(poza kwestiami finansowymi, proszę zaznaczyć tylko jedną odpowiedź):

- 1. Zdobycie kompetencji zawodowych (nie popartych dyplomami i kursami)
- 2. Zdobycie kompetencji zawodowych (poparte dyplomami i kursami)
- 3. Nauka języka obcego
- 4. Większa pewność siebie i umiejętność radzenia sobie w trudnych sytuacjach
- 5. Nawiązanie znajomości ułatwiających polepszenie sytuacji zawodowej

17. Czy obecny przyjazd do Polski jest powrotem na stałe?

1. Tak   **2. Nie** (proszę przejść do pytania nr 20)

18. Jeśli jest to powrót na stałe do Polski, to jaki był główny czynnik decydujący o powrocie?

(proszę zaznaczyć tylko jedną odpowiedź):

- 1. Rozłąka z rodziną
- 2. Problemy zdrowotne
- 3. Chęć otworzenia własnej działalności w Polsce
- 4. Zrealizowanie celu wyjazdu
- 5. Brak pracy, kryzys za granicą
- 6. Wysokie koszty utrzymania za granicą
- 7. Chęć posłania dzieci do polskiej szkoły (w przypadku wyjazdu za granicę z dziećmi)
- 8. Inne np.: .....

19. Jeśli jest to powrót na stałe do Polski, to jakie są Pan(a)/i plany zawodowe w Polsce?

- 1. Praca na własny rachunek
- 2. Praca na umowę o pracę
- 3. Nie planuje pracować zawodowo

20. Jeśli nie jest to powrót na stałe do Polski, to co mogłoby skłonić Pan(a)/ią do takiego pozostania na stałe w Polsce?

(proszę zaznaczyć dwie odpowiedzi:

1 - przy czynniku najważniejszym

2 - przy czynniku drugim co do ważności)

- 1. Znalezienie pracy z satysfakcjonującym wynagrodzeniem
- 2. Sukces w prowadzeniu własnej działalności
- 3. Poprawa sytuacji polityczno-gospodarczej w Polsce
- 4. Oferowana przez władze w Polsce pomoc dla osób powracających z zagranicy
- 5. Inne, np. ....
- 6. Nie ma takiego czynnika, który skłoniłby mnie do pozostania na stałe w Polsce

21. Jeśli nie zamierza Pan/i pozostać na stałe w Polsce, to planowany wyjazd za granicę nastąpi:

- 1. W ciągu pół roku
- 2. W ciągu najbliższego roku
- 3. W dalszej perspektywie

22. Kraj planowanego wyjazdu: .....

Dziękujemy za udział w badaniu!